

YOSHLARNI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASHDA MAKTAB PSIXOLOGINING O`RNI

Bo‘ronova Munira Abdixalilovna

Samarqand viloyati Nurobod tumani 46-maktab psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqola yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash masalalari haqida, uning mexanizmlari va psixologik jixatlari xaqida bilib olishingiz mumkin.

Kalit so'zlar: Nikox, oila, o'smirlik, yoshlik davri.

Oila inson hayotidagi birinchi ijtimoiy guruh bo'lib, ular tufayli madaniyatqadryatlari bilan tanishadilar, shaxs sifatida rivojlanadilar va birinchi ijtimoiy rollarni egallaydilar. Oila qadryatlarning tiklanishi va qarindoshlik munosabatlari o'z umrini tugatgan oila-urug' munosabatlarini abadiylashtirishni emas, balki, har bir oilaning iqtisodiy, madaniy, kasb-kor jihatdan ravnaq topishini anglatadi. Oila va oila muommolari hamisha davlatning diqqat e'tibori va himoyasida bo'lib kelmoqda. Yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash, Yoshlarning oilaviy hayotiga bo'lgan tayyorlikni shakllantirish muammosining ko'p jihatlari orasida, zamonaviy jamiyatda oilaviy va nikohning ijtimoiy rolini, fuqarolik da'volari mavjudligini eng muhim tushunchalar qatorida. Hozirgi vaqtda jamiyatda tashkil etilgan va jamoa tongida mustahkamlangan oiladagi xatti-harakatlarning normalari va standartlarining tartibga soluvchi ta'siri sezilarli darajada zaiflashad. Bu birinchi navbatda bu haqiqat zamonaviy sharoitlar. Ba'zi muhim funktsiyalar an'anaviy oilada muhim rol o'ynashi mumkin edi. O'tmishda bo'lgan erkak va turmush o'rtog'iga xos bo'lgan ayolning odati sezilarli darajada o'zgargan. Maktab o'quvchilarini oilaviy hayotga tayyorgarligini shakllantirish ijtimoiy, axloqiy, huquqiy, psixologik, fiziologik va gigiyenik, pedagogik va iqtisodiy jihatlarni o'z ichiga oladi. O'qituvchi ona-otaga, oilaga

boʻlgan hurmatni tarbiyalash uchun koʻp ishlarni amalga oshirishi mumkin. Bolalarda oilaga nisbatan eʼtibor, oilaviy gʻurur hissi paydo boʻlishi kerak. Insonlarga muhabbat onaga otaga ona va otaning ota-onalariga boʻlgan muhabbatdan, yaʼni oiladan boshlanadi. Ammo bunday tuygʻuni tarbiyalash nozik va dolzarb masaladir. Oila-maktab oʻrtasidagi oʻzaro bogʻliklik muhim holatdir. Jamiyatda axloq munosabatlari hukm surayotgan bir paytda aksariyat yoshlar koʻpincha eng oson, yoʻlini bosib, haqiqiy oilaviy baxtdan voz kechib, oson vaqtinchalik munosabatlar va erturmush tarzini tanlaydilar. Shu sababli maktab oʻquvchilarini oilaviy hayotga tayyorgarligini shakllantirish nafaqat maktabning balki, butun jamiyatning vazifasidir. Inson hayoti davomida nikoh va oilada asosan samimiy va norasmiy muloqot uchun ularning ehtiyojlarini qondirish vositasi boʻlib kelmoqda. Oilaviy hayotga tayyorgarlik jarayoni murakkab, koʻp tomonlama. Shuning uchun ota-onalar bilan oilaviy hayot muammolari haqida suhbatlashish kerak. Bolalarning toʻliq psixoseksual rivojlanishi ota-onalarning harakatlariga bogʻliq. Bu ota-onalar bolani psixoseksual rivojlanish bosqichlarida saqlashlari kerak. Tugʻilishdan boshlab boladagi bolalarning tarbiyasi kelajak ota-onasifatida boʻlishga qaratilgan boʻlishi kerak. Pedagogik muloyimlik va mushaklarning maʼnaviy munosabatlarini anglash, bola rivojlanishi uchun psixologik qulay muhitni yaratish, oilaviy hayotdagi yoshlarning muvaffaqiyatli tayyorlanishi koʻp jihatdan bogʻliq boʻlgan zarur sharoitlar yaratadi. Bolaga salbiy taʼsir va onalik muhabbati: Unga butun qalbi bilan bogʻlangan, u hasadga aylanadi va shu bilan, avvalambor, befarqlik yoki noroziliklarga qarshi qaratilgan. Farzandlar adolat, xolislik, oqsoqollarning mehribonligiga ishonganlarida ota-onalarga ishonish paydo boʻladi. Keyin ularga taqlid qilishga intilishadi. Bolalarning oʻzlarini baholashga koʻra, ota-onalar oʻrtacha qatʼiy, talabchan, adolatli boʻlishlari kerakligi uchun hurmat qilinishi kerak yaxshi maslahat, aqlni toʻgʻri baholang, koʻrsating, ishda yordam bering. Ota-onalar koʻp vaʼda qilinganda, agar ularning niyatlarini bajarmasalar. Bu bolalarning adolatiga va oqsoqollarning samimiyligiga ishonishni toʻxtatadi va oʻzlari ham oʻzlarini qilishlari mumkin deb hisoblashadi. Soʻz va ish oʻrtasidagi tafovut nafaqat ota-onalarning shaxsiy idoralariga, balki bolalarning axloqiy targʻibotiga katta zarar etkazadi. Oilada ruhoi iqlim, totuvlik doimo barqaror boʻlishi uchun oilaning qadryatlari, ota-onalarning oʻz

farzandlarini ruhiy dunyosini bilishlari va ularning o'z farzandlarining ruhiy dunyosini bilishlari va ularning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olib ish tutishlari maqsadga muvofiqdir. Oilaviy ta'limning asosiy yo'nalishlaridan biri bu ma'naviy ta'limdir. Bolaning ma'naviy ehtiyojlari juda rivojlanmoqda bolalik. Bolalar g'ayrioddiy tabiiy tabiiy poklik va ochiqlik bilan ajralib turadi, shuning uchun ota-onalar bolalarichki dunyosini boyitishga intilishlari kerak. Ularning ruhiy faoliyati bu tun oilaga xos bo'lgani kabi, uning aks ettirishi uchun o'zlarini namoyon qilishi kerak. Avvalo otaonalarining g'amxo'rliqi butun dunyoning dunyosining shakllanishi kerak – bu butun hissiy sohani rivojlantirish, chunki his-tuyg'ular qalbda sodir etilgan ushbu jarayonlarni aks ettiradi. Biz hali ham o'sishga qodirmiz, chunki his-tuyg'ular insonga hayotni tushunishga va to'g'ri baholashga yordam beradi, chunki insonning ruhiy sog'lig'i hissiyotlarning salomatligiga bog'liq. Agar bolalar noto'g'ri, kichik bo'lsa. Zaharli tuyg'ular, undaylarda ruhiy hayot bo'lmaydi. Oilaviy munosabatlarda yana bir muhim narsa bu, oila boshliqlari, ya'ni ota-onaning ma'lumoti, kasb-kori, bilim saviyasi muhim rol o'ynaydi. Ota-ona munosabatidagi yaqinlik, ichki birlik, o'zini yengil his qilish, faxmlashdir. Bu omillar oilaning tinchligini ta'minlaydi. O'zaro totuvlik, o'zaro tushunish yuzaga keladi. Hayotda o'z dunyoqarashiga, maslagiga, e'tiqodiga ega bo'lgan shaxslarni tarbiyalash nafaqat maktabning, balki, mahallako'y, oilaning birgalikdagi olib boradigan sarmahsul faoliyati hisoblanadi. Bu o'rinda shuni ham qayd etish nkerakki, shaxslararo munosabatlarda oila a'zolarining asab tizimi, hissiy irodaviy xususiyatlari katta ahamiyatga egadir.

Oila, odob-axloq va ta'lim-tarbiyaga e'tibor qon qonimizga singib ketgan burchlarimizdandir. Bir bolaga yetti qo'shni ota-ona degan ibratli maqol ham aynan xalqimizga xos. Mana shu maqolning o'zi ham farzand tarbiyasi, oilaparvarlik biz uchun nechog'lik muhim ekanini bildiradi. Mahalla ahli, ayniqsa keksalar ko'chada nobop ish qilayotgan bola oldidan hech qachon beparvo o'tib ketmagan, shu zahotiy oq tanbeh berib to'g'ri yo'lga chaqirgan. Zero, har tomonlama chiroyli, odobli, go'zal xulqli bo'lish, nafsni poklashga buyuruvchi muqaddas dinimiz oilaga katta ahamiyat beradi. Farzand tarbiyalayotgan ota-ona har bir harakati, yurish turishi, muomalasi, boshqalar bilan o'zaro munosabatida oliyjanob fazilatlarni namoyon eta bilishi kerak. Chunki bola tabiatan

nihoyatda taqlidchan va kuzatuvchan bo'ladi. Shuning uchun uning atrofdagilari o'z odatlari bilan ba'zan o'zlari sezmagan holda ularga tasir qiladilar. Oiladagi qo'pol munosabatlar, ko'p yolg'on gapirish, yoqimsiz xatti harakat bola tarbiasiga salbiy tasir qiladigan nosog'lom muhitni keltirib chiqaradi. Farzand tarbisida ota-onaning muomalasi muhim o'rin tutadi. Bola ota-ona tomonidan qo'pol, dag'al so'zlar eshitib, kaltak yeb katta bo'lsa, bu uning tabiatiga salbiy tasir qiladi. Bu esa o'z navbatida oiladagi nosog'lom muhitda tarbiyalanayotgan boladan ma'naviy kasal insonlar shakllanadi. Ular esa jamiyat ma'naviyatiga ham salbiy tasir ko'rsatadi. Albatta bola tarbiyasi o'ta murakkab va masuliyatlidir. Bu har bir ota-onadan o'z ustida muntazam ishlashni, bolalar tarbiyasiga oid barcha ma'lumotlardan baxobar bo'lib borishni talab etadi. Farzand tarbiyasi bu shunchaki tajriba, oddiy ko'rsatma va bilimlar jamlanmasi emas, balki o'z ichiga diniy-axloqiy bilimlar, tibbiyot, etika, psixologiya, pedagogika kabi sohalariga oid bilimlarni ham qamrab oladigan murakkab jarayondir. Farzand tarbiya qilganda odatda o'gil bolalar tarbiyasi bilan ko'proq ota, qiz bola tarbiyasi bilan esa ona shug'ullanadi. Albatta bunda farzandning saviyasini inobatga olish muhim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Egamberdiyeva N.M. Ijtimoiy pedagogika – T.: A.Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, A.Navoiy, 2009.
2. O'. Asqarova 'Pedagogika' 2015 -yil Namangan.
3. E. G'oziev. 'Oila psixologiyasi' 2005-yil Namangan